

УДК 821.161.2

СВІТЛАНА КАНДЮК-ЛЕБІДЬ

м. Миколаїв

svetlana-kandyuk-lebed@ukr.net

ОСОБЛИВОСТІ ЧАСОПРОСТОРУ МЕМУАРНОЇ ПРОЗИ ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ ст.

У статті робиться спроба систематизувати й обґрунтувати основні дослідження про особливості часопростору мемуарних творів у сучасній літературній критиці. Окреслюються загальні концепції вітчизняних і зарубіжних праць, присвячених проблемам часопросторової організації мемуарного тексту на матеріалах спогадів громадських діячів ХІХ століття. Визначено, що різні часові виміри, перетинаючись, утворюють складну систему координат часу і простору, що характеризує особливий хронотоп мемуарів, які містять у собі різноманітний та багатий фактологічний матеріал для подальшого дослідження української літератури.

Ключові слова: художньо-документальна література, мемуарний твір, часовий вимір, внутрішній простір твору.

Із другої половини ХХ ст. у колі наукових зацікавлень літературознавців важливе місце посідає аналіз часово-просторових координат художнього твору; дослідження авторської оцінки та дій і думок персонажів у вимірах часу і простору, що сприяє глибшому розумінню художньої природи літературного твору. В основі породження мемуарів лежить бажання людини зафіксувати час та події, що відбуваються в ньому. Точність, об'єктивність зафіксованого перебуває в прямій залежності від людських властивостей пам'яті.

Концепт часу є одним з найбільш складних парадоксальних і амбівалентних у понятійній системі людини. Як справедливо зазначає Л. Л. Лузіна, такі концепти, як час, смерть, кохання, відносяться до складних розумових просторів, що безпосередньо не спостерігаються й у процесі пізнання, метафорично співвідносяться з більш простими розумовими просторами або з такими, що спостерігаються безпосередньо [10, 55]. Відповідно, час як складний концепт, може виражатися через концептуальні метафори.

Часові характеристики тексту, динамічне варіювання часових планів завжди були у полі зору різних дослідників: філософів, істориків, літературознавців, мовознавців. Найбільш значущими в цьому напрямку слід вважати дослідження художнього часу (М. Бахтін), часу автора та сюжетного часу (Д. Лихачов), просторово-часового континуума (І. Гальперін), функціонально-семантич-

ного поля темпоральності (О. Бондарко), хронографії, хронометрії та хронології (В. Гак), фізичного і метафізичного часу (Н. Рябцева). На особливому значенні художнього часу для автобіографічних і біографічних творів наголошував у своїх працях О. Зарицький. На доречності вивчення цієї теми акцентує й відомий дослідник О. Галич.

У ході вивчення носіїв часової семантики мемуарного твору застосовано концепт-аналіз: а) створення семантичного поля часопростору мемуарного твору; б) визначення співіснування поняття часу з іншими структурами художнього тексту; в) всебічного аналізу концепту час тощо.

На тлі такого різнобічного дослідження часу залишаються все ж недостатньо вирішеними питання часового розшарування мемуарних текстів та інтертекстуальних властивостей категорії часу. Розв'язанню саме цих питань присвячено нашу розвідку.

Категорія часу – визначальна в художній організації мемуарного тексту. Різні часові виміри, перетинаючись, утворюють складну систему координат часу і простору, що й характеризує хронотоп твору. Часова фіксація – невід'ємна від просторової. Час ніби переходить у простір, і у своєму злитті вони створюють своєрідний фундамент для подальшої події, і сприяють, таким чином, розвитку сюжету. І хоча, за М. Бахтіним, у літературі провідним початком у хронотопі є час [1, с. 238], проте поняття «художній простір» заслуговує

на окрему увагу, оскільки для мемуарних творів характерним є накладання одне на одного окремих художніх просторів.

Текстовий масив мемуарів зазвичай досить чітко локалізований, принаймні, в уяві автора часовий континуум його спогадів не порушується. До того ж, мемуарний час сприймається читачем як чітко улаштована система часового простору завдяки існуванню інших свідчень подій, що відбувалися в певний час, локалізовані у цьому часі, знаходять своє відображення у текстах хронік та спогадів. Існування подібних часових взаємин доводить необхідність розгляду часу як інтертекстуальної категорії, що має вивчатися з урахуванням різних авторських перспектив [11, 21–22].

Думки, ті способи їх вираження, які використовує автор, використання традиційної оповідної структури мемуарного твору (відомості про себе, своє оточення, опис мети написання спогадів) є результатом висвітлення особистого «Я» мемуариста.

Мемуарні твори відзначаються своєю двоплановістю, яка характеризується тим, що автор-мемуарист описує минулі події з погляду сучасності, він навіть аналізує і дає оцінку колишнім подіям з позиції сьогодення свого бачення. Завдяки цьому автору вдається більш об'єктивно осмислити події і подати їх об'ємно.

Час (минуле-сьогодення-майбутнє) у мемуарному творі завжди концептуальний – протиставлення минулого й сьогодення оповідача або протиставлення сьогодення й майбутнього. Співставлення цих часових планів пов'язане з вираженням авторських оцінок і може служити темою його рефлексії: «Жизнь моя после сея эпохи, хотя нельзя сказать, чтобы хуже была прежней, но признаться должен, что с покойною подругою была бы она несравненно лучше, тепер же, когда я стал стар и дряхл, и когда предел мой у меня в виду, я каждодневно ее (свою дружину – С.В. К.-Л.) вспоминаю» [7, 162].

Категорія часу в мемуарній прозі реалізується в кількох вимірах, які по-різному наближені до реального часу, своєрідні за природою та художніми значеннями: конкретно-історичний (об'єктивний); біографічний;

суб'єктивний (мемуарний) / розповідний; архетипний / оніричний; внутрішньо-психологічний; культурологічний; реальний; календарний; добовий. Їх взаємодія й переплетення впливають на структуру документального твору. Усі перелічені часові пласти, які у своїй сукупності становлять художній час, невід'ємні від відповідних просторових координат [14].

Для текстів, які будуються як спогади про минуле, властиве поєднання різних часових підходів або часове роздвоєння: «Первые годы моего детства мне почти совсем незапамятны. Отдаляясь однако напоминовениями сколько можно, к тем временам, вижу, ... памятные сливные деревья по дорогам в огороде; помню еще дальний огород, куда шедши единожды с матерью, захвачены мы были грозой; ... Но, кажется, все сие я знаю более по рассказываниям домашних» [7, 78]; «Я рано помню себя, но память моя, конечно, удержала только самые яркие черты лиц и событий моего первого детства. Зато воспоминания эти очень живы и пластичны... Между тем мое знакомство с ними должно быть отнесено к трех и даже двухлетнему моему образу» [15, 8].

Мемуарам властиві відкритість фіналу й незамкнутість життєпису за чіткої фіксації першої часової межі (виникнення сім'ї оповідача або народження його, або момент, з якого він розпочинає себе пам'ятати), наприклад: «Родился я в марте месяце, кажется, двенадцатого, в чем отец мой видел счастлиное предзнаменование: это момент возрождения природы в нашем краю» [15, 8]; «Родился я в Малороссийском городке Почепе, от родителей, ежели не знаменитейших и богатейших, то от самых здоровых и молодых» [7, 77]; «Я родился в Переяславе. По прежнему состоянию Малороссии, до учреждения из нея в 1782 году трех губерний» [8, 1378]; «Вчера минуло 50 лет моего земного бытия; следовательно я родился 23 апреля 1790 года. Детская колыбель моя стояла в скромном деревенском домике, на живописных холмах, омываемых речкою Згарью» [3, 362].

У мемуарах відображаються як поодинокі ситуації, так і ті, що неодноразово повторювалися, типові, бо у них сполучаються однократність («дріб'язковість») і «генералізація»

(узагальнення) [6, 88]. Категорія узагальнення проявляється у мемуарних творах у двох основних аспектах. Вона, по-перше, пов'язана з узагальненням особистого досвіду оповідача, установленням у ньому загальних закономірностей: «Жизнь поколений и происшествия в них оставляют по себе неминуемо впечатления прошедшего, которые тем охотнее передаются изустною памятью, что в них выявляются свои способности» [19, 136].

Із розширенням, «розтягуванням» часу твору відтворені у тексті події характеризуються з погляду їхньої регулярності / нерегулярності, зображення повторюваних, багатозразових ситуацій, розширення уявлення про минуле, «розтягнення» часу [7; 17], наприклад: «С сего времени до 30 лет моей жизни, все места, где только я не жил, даже переезжал, до самых малейших подробностей весьма помню; с 30 же года по сей день, ежели и памятливы мне вообще предметы, но подробности почти совершенно изгладились в моей памяти» [7, 164].

Для автобіографічного тексту характерна суб'єктивна сегментація часу: спогади зберігають лише частину фактів і подій минулого, змінюючи їх і їхню послідовність: «Отец мой со мною и с меньшим братом моим Стефаном (ибо старший брат мой Александр скончался еще в Белоцерковке)» [20]; «Неужели, на заре моей жизни, непостижимое провидение так ясно произнесло два непреложных приговора в моей судьбе, кои сбылись на самом деле ... Но об этом расскажу после, в своем месте» [3, 2].

Окрім того, часова організація мемуарного твору відбиває суб'єктивність сприймання часу оповідачем у тих чи інших часових відтинках й суб'єктивність його спогадів про них, наприклад: «Как бы я ни желал начертать первые признаки моего разсудка, первейшие ощущения моего сердца, начальные порывы моих страстей, но все мое о сем старание тщетно ... я смело могу божиться, что власть законная всегда для меня была священна ... Скажу торжественно, что я был бы лучший гражданин во всяком обществе, где бы законы хотя драконовские, но тяготили равно на всех» [7, 108].

Наша пам'ять, як відзначають дослідники, містить чималу кількість дискретних епі-

зодів, які можуть бути «великими» або «маленькими» з погляду їхньої просторово-часової довжини, а також за кількістю деталей, які можуть пригадуватися у межах епізоду. Цю думку підтверджують і автори мемуарних творів: «... совместить факты прямые и прикосновенные, как являются предметы на первом и втором плане...» [8, 1382].

Послідовність зображених подій минулого може охоплювати значний часовий відтинок (від народження до часу написання твору – автобіографічні замітки І. Філомафітського), може обмежуватися одним часовим періодом («Пять лет» І. Ф. Тимківського), нарешті, відбивати кілька днів життя автора (подорожні записки В. Ф. Тимківського) тощо.

Як одиниці часу у мемуарній прозі використовуються не тільки ситуації минулого, котрі утворюють лінійну послідовність, але й «картини» спогадів, зв'язок між якими відсутній або має асоціативний характер, наприклад: «Первое воспоминание из самой отдаленной древности моей истории, или из самой юной эпохи моей жизни – это воспоминание о сильно мучившей меня оспе и об одном горбатом мальчике, по прозванию Третьяк, которым меня почему-то пугали: вероятно, по причине его жалкой наружности, хотя в ней не было ничего страшного или отталкивающего» [15, 14]; «Помню то время и все положение дому со второго года жизни: как слышен был шум мельничных колес, как из крепости приходили гарнизонные барабанщики, и флейтщик поглядывал боком на мою няню; как няня носила меня через сад в нашу винокурню и там выпивала михалок; как страшил меня рыжий глиняный кот, у которого вертелась голова с черными усами и утешал красный пильщик в лаптях, качаясь на краю стола с пилою» [9, 146].

Послідовність ситуації визначається зміною у тексті дієслівних форм доконаного виду, зміною часових показників (назв відтинків часу, дійсних слів, анафоричних вказівок на зразок потім і ін.), використанням дієприслівників, складнопідрядних речень із підрядними часу, що виражають значення проходження у часі або передування йому (з різною довжиною часового інтервалу), нарешті, часовою організацією контексту [18, 43].

Послідовність спогадів передається переважно лексичними засобами – повтором сигналів пригадування (пам'ятаю, пам'ятний, пригадую й ін.); ментальних предикатів, що утворюють модальну рамку висловлювання: «Помню, как по близости возили меня в лес и пасеку, к берегам Днепра» [8, 1381]; «... но сам, сколько помнится, меня никогда не бивал, а исправлял сие чрез нашу несчастную мать, которая, как теперь помню, при наказаниях иногда сама горько плакувала...» [7, 81-82].

Спогади можуть групуватися, поєднуватися у ланцюжки або блоки, що відносяться до певного часового періоду, наприклад, спогади Г. Винського поділяються на 3 розділи: «Шестнадцать лет, или Детство и юношество», «Одинадцать лет или Молодость» та «Тринадцать лет или Средние годы». Записки І. Тимківського теж мають 3 розділи – «Переяслав», «Киев и Москва» та «Шувалов».

Суб'єктивність часової організації мемуарних творів проявляється й у рухливості початку оповіді, що встановлена оповідачем.

Для мемуарних текстів, що представляють другорядний (складний) жанр, характерне сполучення інформативного й репродуктивного реєстрів. У репродуктивному реєстрі мовець «відтворює безпосередньо сенсорне спостережуване у конкретній тривалості або послідовній змінюваності дій, станів, перебуваючи у реальності або в уяві у хронотопі. Час актуальніший у сьогоденні або майбутньому. Висловлювання репродуктивного типу (реєстру) можна укласти у модусну рамку «я бачу, як...», «я чую, як...» «я почуваю, як...» [16, 224]. Наприклад: «Сколько мог я заметить, кажется, он имел особия отношения к Смоленской губернии» [8, 1421].

Важливу роль у мемуарному тексті грає сфокусований час – суб'єктивний час, що збігається з часовими оцінками суб'єкта мовлення. Цей тип часу широко використовується вже у мемуарній прозі XVIII-XIX ст.: розповідь про минуле систематично супроводжується переміщенням його початку, при цьому пригадуються події, що синхронізуються з авторовим оповіданням у сьогоденні й тим самим актуалізуються. Із цією метою у творах регулярно використовуються форми теперішнього історичного часу, що створюють особливі «образотворчі» спогади про минуле і пов'язані з відбиттям процесу згадування або його стилізацією: «Так бывало, есть и ныне,

что большая часть юношей заставляется занимать места в обществе, совсем не сообразные ни с их склонностями, ни с их способностями» [7, 96].

Особистий біографічний час у мемуарних творах завжди співвідноситься із часом історичним. Це початок зав'язування й місце здійснення подій. Тут час начебто вливається у простір і тече у ньому; метафоризація шляху різноманітна й багатопланова, але основний стрижень – перебіг часу [3, 276]. Послідовність розвитку дій, їх безперервність, чітка часова послідовність залежать у спогадах письменників як від авторської установки, так і обраних автором координат, опори на факти особистого життя або історичні (соціальні, суспільні, культурні) події.

Відчуття зв'язку з минулим відбивається в:

- а) емоційних авторових оцінках давніх назв і асоціативно-образному відродженні їхньої внутрішньої форми: «Белеющая там же над Днепром в г. Каневе церковь и монастырския здания в Переяславе показали мне в первый раз гигантскими произведениями архитектуры в сравнении с нашею деревянною приходскою церковью в селе Крупском» [3, 367];
- б) аналізі образних уявлень про минуле у мовленні оповідача: «Но что вам сказать о том таинственном ужасе, с которым вступил я в густой сосновый бор, на тридцать верст простирающийся под самым Киевом...» [3, 371];
- в) використанні порівнянь і метафор, джерело яких – давньоукраїнська історія, для характеристики внутрішнього життя оповідача: «Это подобие Троянскому валу защиты Греков известно уже во временах Половецких XI века по Нестору» [8, 1398];
- г) у взаємодії мотивів «давнє» і «рідне (родинне)» і образів, які з ними пов'язані: «В двух шагах от нас, на бесконечной и гладкой степи ...курган ... что казалось бесконечно чужим всему живому и в то же время было знакомо, близко...» [9, 168].

Межі між особистими спогадами оповідача й спогадами про давно минуле розмиті. Своєрідність часової організації мемуару у перетворенні історичного часу в особистий біографічний час оповідача, пам'ять якого створює багато у чому ідеалізовані образи

минулого, «переборюючи внутрішні протиріччя, виявляючи у ньому вищий зміст, тобто звільняючись з-під влади тлінного, повертаючи вічності» [16, 292].

Підсумовуючи дослідження просторово-часової організації мемуарів, необхідно зазначити, що їх художній простір наділений спільною специфічною ознакою – реальністю, оскільки просторові координати мемуарного твору завжди відповідають справді існуючим подіям і датам з життя героя.

У композиційній побудові просторових площин мемуарист не має обмежень, розуміння часу для нього є неоднозначним: він

прагне охопити життя відразу в трьох часових вимірах – минулому, сьогоденні та майбутньому, які поряд із цим виявляються єдиними й нерозривними.

Мемуари є особливим текстовим простором, замкненою структурою, в якій на основі спогадів, вражень, переживань, реакцій на події створюється художня реальність. Вони дають різноманітний, багатий, а деколи й унікальний, фактологічний матеріал для подальшого дослідження української історії та культури. І є надзвичайно цінним джерелом для ширшого висвітлення проблем суспільно-політичного життя.

Список використаних джерел

1. Бахтин М.М. Формы времени и хронотопа в романе: очерки по исторической поэтике / Михаил Бахтин // Вопросы литературы и эстетики. Исследования разных лет. – М.: Худож. лит., 1975. – С. 234-407
2. Бернштейн М.Д. Українська літературна критика 50-70-х років XIX століття / Михайло Бернштейн. – К.: Вид-во АН УРСР, 1959. – 492 с.
3. Воспоминания Егора Федоровича Тимковскаго / С предисл. Николая Шугурова // Киевская старина. – К., 1894. – Т. 44. – № 1-3. – С. 359-381; Т. 45. – № 4-6. – С. 1-25.
4. Гак В.Г. Пространство времени / Владимир Гак // Язык и время. Логический анализ языка / Отв.ред. Н.Д. Арутюнова, Т.Е. Янко. – М.: Издательство «Индрик», 1997. – С. 122-131.
5. Галич О.А. Українська документалістика на зламі тисячоліть: специфіка, генеза, перспективи: монографія / Олександр Галич. – Луганськ: Знання, 2001. – 246 с.
6. Гальперин И.Р. Текст как объект лингвистического исследования / Илья Гальперин. – М.: КомКнига, 2007. – 148 с.
7. Записки Винскаго / Предисл. А.И. Тургенева // Русский Архив. – М., 1877. – Кн. 1-2. – С. 76-123, 150-197.
8. Записки Ильи Федоровича Тимковскаго. Сказание въ трехъ частяхъ. Писано въ 1850 году // Русский архив. – М., 1874. – Т. 44. – С. 1377-1466.
9. Записки Михаила Ивановича Антоновскаго (Начаты в 1806 году) // Русский архив. – К., 1885. – Кн. 1. – С. 145-178.
10. Зарицький О.М. Біографія та історія: Чеський біографічний роман 70х років: літературна критика / Олексій Зарицький; Відп. ред. Г.Д. Вервес; АН УРСР, Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка. – К.: Наукова думка, 1989. – 104 с.
11. Лихачев Д.С. Время в произведениях русского фольклора / Дмитрий Лихачев // Русская литература. – 1962. – № 4. – С. 91-102.
12. Лихачев Д.С. Поэтика древнерусской литературы / Дмитрий Лихачев. – М.: Наука, 1979. – 360 с.
13. Лузина Л.Л. Когнитивная метафора / Лилия Лузина // Краткий словарь когнитивных терминов / Е.С. Кубрякова, В.З. Демьянков, Ю.Г. Панкрац, Л.Г. Лузина. – М.: Филол. ф-т МГУ им. М.В. Ломоносова, 1997. – С. 55-56.
14. Мажара Н.С. Просторово-часові виміри організації мемуарного твору в контексті метажанру [Електронний ресурс] / Наталія Мажара // Матеріали I-ї Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції для молодих учених "Актуальні проблеми слов'янської філології", 19-20 листопада 2013 року. – Запоріжжя: ЗНУ, 2013. – Режим доступу: http://sites.znu.edu.ua/conf-slovyanska-filologia/literary_criticism/Mazara.pdf
15. Никитенко А.В. Записки и дневник: В 3 т. / А.В. Никитенко. – Т. 1. – М.: Захаров, 2005. – 640 с. – (Серия «Биографии и мемуары»)
16. Николина Н.А. Поэтика русской автобиографической прозы: Уч.пособие / Наталия Николина. – М.: Флинта, Наука, 2002. – 424 с.
17. Рябцева Н.К. Аксиологические модели времени / Надежда Рябцева // Язык и время. Логический анализ языка / Отв.ред. Н.Д. Арутюнова, Т.Е. Янко. – М.: Издательство «Индрик», 1997. – С. 78-96.
18. Теория функциональной грамматики: Темпоральность. Модальность / Отв.ред. А.В. Бондаренко. – Л.: Наука, 1990. – 264 с.
19. Тимковский И.Ф. Пять лет / Илья Тимковский // Москвитянин. – 1855. – № 6. – С. 127-140.
20. Фальковский Ириней. Биографические известия // Институт рукописів НБУ ім. Вернадського. – Ф. 175, № 2214. – 100 с.

References

1. Bakhtin M.M. Formy vremeni i khronotopa v romane: ocherki po istoricheskoy poetike / Mikhail Bakhtin // Voprosy literatury i estetiki. Issledovaniya raznykh let. – M.: Khudozh. lit., 1975. – S. 234-407.
2. Bernshteyn M. D. Ukrainiska literaturna krytyka 50-70-kh rokiv XIX stolittya / Mykhaylo Bershteyn. – K.: Vyd-vo AN URSR, 1959. – 492 s.
3. Vospominaniya Yegora Fedorovicha Timkovskago / S predisl. Nikolaya Shugurova // Kiyevskaya starina. – K., 1894. – T. 44. – № 1-3. – S. 359-381; T. 45. – № 4-6. – S. 1-25.
4. Gak V.G. Prostranstvo vremeni / Vladimir Gak // YAzyk i vremya. Logicheskyy analiz yazyka / Otv.red. N.D. Arutyunova, T.Ye. Yanko. – M.: Izdatel'stvo «Indrik», 1997. – S. 122-131.

5. Galych O.A. Ukrainska dokumentalistyka na zlami tysyacholít: spetsyfika, heneza, perspektyvy: monografiya / Oleksandr Galych. – Lugansk: Znannya, 2001. – 246 s.
6. Gal'perin I.R. Tekst kak ob'yekt lingvisticheskogo issledovaniya / Il'ya Gal'perin. – M.: KomKniga, 2007. – 148 s.
7. Zapiski Vinskago / Predisl. A.I. Turgeneva // Russkiy Arkhiv. – M., 1877. – Kn. 1-2. – S. 76-123, 150-197.
8. Zapiski Il'i Fedorovicha Timkovskago. Skazaniye v" trekh" chastyakh". Pisano v" 1850 godu // Russkiy arkhiv. – M., 1874. – T. 44. – S. 1377-1466.
9. Zapiski Mikhaila Ivanovicha Antonovskago (Nachaty v 1806 godu) // Ruskiy arkhiv. – K., 1885. – Kn. 1. – S. 145-178.
10. Zarits'kiy O.M. Bíografiya ta ístoríya: Ches'kiy bíografichniy roman 70-kh rokív: líteraturna kritika / Oleksíy Zarits'kiy; Vídp. red. G.D. Verves; AN URSS, Ínstitut líteraturi ím. T. G. Shevchenka. – K.: Naukova dumka, 1989. – 104 s.
11. Likhachev D.S. Vremya v proizvedeniyakh russkogo fol'klora / Dmitriy Likhachev // Russkaya literatura. – 1962. – № 4. – S. 91-102.
12. Likhachev D.S. Poetika drevnerusskoy literatury / Dmitriy Likhachev. – M.: Nauka, 1979. – 360 s.
13. Luzina L.L. Kognitivnaya metafora / Liliya Luzina // Kratkiy slovar' kognitivnykh terminov / Ye.S. Kubryakova, V.Z. Dem'yankov, YU.G. Pankrats, L.G. Luzina. – M.: Filol. f-t MGU im. M.V. Lomonosova, 1997. – S. 55-56.
14. Mazhara N.S. Prostorovo-chasovi vymiry organizatsii memuarного tvoriv v konteksti metazhanru [Yelektronniy resurs] / Nataliya Mazhara // Materialy I-i Vseukrainskoi naukovopraktychnoi internet-konferentsii dlya molodykh uchenykh "Aktualni problemy slovyanskoi filolohii", 19-20 lystopada 2013 roku. – Zaporizhzhya: ZNU, 2013. – Rezym dostupu: http://sites.znu.edu.ua/conf-slovyanska-filologia/literary_criticism/Mazara.pdf
15. Nikitenko A.V. Zapiski i dnevnik: V 3 t. / A.V. Nikitenko. – T. 1. – M.: Zakharov, 2005. – 640 s. – (Seriya «Biografi i memuary»)
16. Nikolina N.A. Poetika russkoy avtobiograficheskoy prozy: Uch.posobiye / Nataliya Nikolina. – M.: Flinta, Nauka, 2002. – 424 s.
17. Ryabtseva N.K. Aksiologicheskiye modeli vremeni / Nadezhda Ryabtseva // YAzyk i vremya. Logicheskiy analiz yazyka / Otv.red. N.D. Arutyunova, T.Ye. Yanko. – M.: Izdatel'stvo «Indrik», 1997. – S. 78-96.
18. Teoriya funktsional'noy grammatiki: Temporal'nost'. Modal'nost' / Otv.red. A.V. Bondarenko. – L.: Nauka, 1990. – 264 s.
19. Timkovskiy I.F. Pyat' let / Il'ya Timkovskiy // Moskovityanin. – 1855. – № 6. – S. 127-140.
20. Fal'kovskiy Iriney. Biograficheskiye izvestiya // Ínstitut rukopisív NBU ím. Vernad's'kogo. – F. 175, № 2214. – 100 s.

SVETLANA KANDYUK-LEBID

Mykolaiv

TIME SPACE FEATURES OF MEMOIR PROSE OF THE FIRST PART OF THE XIX CENTURY

The article attempts to systemize and justify the main researchers about time space features of memoir prose in modern literary criticism; the analysis of time space coordinates of the text is given. It is noted that the basis of creation of memoirs is the desire of a person to fix the time and events of his time.

General concepts of Ukrainian and foreign works devoted to the problems of time space organization of a memoir text based on memoirs of public figures of Ukraine of the XIX century are outlined. The most significant in this direction are the studies of: the artistic time (M. Bahtin); the author's time and the plot time (D. Lihachev); the space time continuum (I. Gal'perin); the functional semantic field of temporality (O. Bondarenko); the chronography, chronometry and chronology (V. Gak); physical and metaphysical time (N. Rjabceva); special sense of the artistic time for autobiographical and biographical works (O. Zarytskyi).

It is determined that various time measurements, intersecting, form a compound system of time and space coordinates, which characterized a special chronotope of memoirs, which contain a variety of factual material for further study of Ukrainian literature. It is noted that the artistic space of memoirs has a common specific feature – a reality, because the spatial coordinates of any memoir work always correspond to truly existing and are inseparable from the events and dates of the hero's life.

Key words: artistic and documentary literature, time space, internal space of the composition.

СВЕТЛАНА КАНДЮК-ЛЕБЕДЬ

г. Николаев

ОСОБЕННОСТИ ВРЕМЕННОГО ПРОСТРАНСТВА МЕМУАРНОЙ ПРОЗЫ ПЕРВОЙ ПОЛОВИНЫ XIX ВЕКА

В статье сделана попытка систематизировать и обосновать основные исследования особенностей пространства и времени мемуарных произведений в современной литературной критике, представлен анализ временно-пространственных координат художественного произведения. Определяются общие концепции отечественных и зарубежных работ, посвященных проблемам пространственных организации мемуарного текста на материалах воспоминаний общественных деятелей Украины XIX века. Определено, что различные временные измерения, пересекаясь, образуют сложную систему координат времени и пространства, характеризующий особый хронотип мемуаров, которые включают в себя широкий фактологический материал для дальнейшего исследования украинской литературы.

Ключевые слова: художественно-документальная литература, временное измерение, внутреннее пространство произведения.

Стаття надійшла до редколегії 12.03.2018